

В статті раскрыта сутність компетентностной концепції підготовки спеціаліста в системі вищого професійного освіти, в частині педагогічного, конкретизовано поняття професійної компетентності педагога, уточнено зміст професійної компетентності учителя музики.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность педагога, профессиональная компетентность преподавателя музыки, хормейстерская подготовка.

The article presents the essence of competence-based conception of specialist training in the system of higher professional education, pedagogical education in particular; explains the conception of teacher's professional competence; specifies the content of Music teacher's professional competence.

Key words: competence, professional competence of teacher, professional competence of Music master, choir-master training.

УДК 37.011.31:785

Теряєва Л.А.,

викладач циклової комісії музики і хореографії

Університетського коледжу

Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена розгляду компетентнісного підходу, історичних етапів його розвитку, визначенню понять «компетентність» і «компетенції». Доведена різниця між даними поняттями, запропонована компонентна структура різних видів компетентності, висвітлені ключові компетентності і ключові компетенції, а також розглянуто реформу освіти у Європі та Україні.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, компонентна структура, компетенції, мистецька освіта, якість підготовки, хорове диригування, вимоги Болонського процесу.

Існуючі концепції визначення компетентності та компетенцій на сьогодні є не до кінця визначеними і потребують уточнення

та доповнення, особливо у професійній музичній сфері, що дає можливість переходу професійної мистецької освіти на сучасну концепцію.

Аналіз досліджень і публікацій. Педагогічна наука має певні досягнення у вивченні проблем компетентнісного підходу. Цю проблему розглядали у своїх працях І. Бех, Л. Берестова, Г. Беліцька, Н. Гришанов, І. Зимняя, І. Зязюн, І. Єрмаков, Н. Куніцина, Л. Масол, О. Овчарук, О. Олексюк, І. Родигіна, О. Савченко, Н. Хомський, Л. Хоружа, А. Хуторської, С. Шишова, О. Щолокова. У той же час зі зміною вимог сучасного суспільства до професійних якостей майбутнього спеціаліста актуальним є питання переходу професійної мистецької галузі на нову концепцію освіти, яка базується на компетентнісному підході.

Метою статті є визначення понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компонентна структура», «ключові компетенції та їхній вплив на якісну підготовку студентів вищими навчальними закладами освіти».

Завданнями статті є уточнення змісту поняття «компетентнісний підхід», «компетентність», «ключові компетенції і компетенції», «аналіз проблем компетентнісного підходу і знаходження шляхів їх усунення».

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід є одним із напрямів педагогічних досліджень вищої школи і його варто розглядати як методологічну основу оновлення змісту, цілей, якості вищої освіти. Завдяки компетентнісному підходу людина формується як особистість, фахівець і громадянин.

Аналіз праць з проблем компетентності і компетенцій дозволяє умовно виділити три етапи становлення компетентнісного підходу в освіті:

— перший етап — 1960–1970 рр. — введення у науку поняття «компетенція» і розмежування понять «компетенція» та «компетентність»;

— другий етап — 1970–1990 рр. — використання понять «компетенція» та «компетентність» в освіті, в управлінні, керівництві, менеджменті та суспільстві;

— третій етап розвитку, починаючи з 1990 р. — окреслення ЮНЕСКО кола компетенцій, які повинні розглядатися всіма як бажаний результат освіти.

Протягом останніх років вітчизняні та зарубіжні науковці дають визначення компетентнісного підходу, досліджують його впровадження в педагогічну науку, пропонуючи своє бачення змісту, сутності, особливостей та ролі компетентнісного підходу в концепції освіти.

Незважаючи на велику різноманітність понять і підходів науковців, спільними для компетентнісного підходу вони бачать набуття знань, формування вмій і навичок, спрямованість на вдосконалення ключових, загальногалузевих і предметних компетентностей під час навчання.

Особливістю компетентнісної моделі навчання є найвищі вимоги до якості освіти, кінцевого результату підготовки майбутніх професіоналів і до підвищення рівня конкурентоспроможності випускників вищих і середніх навчальних закладів.

Отже, компетентнісний підхід має :

- стати основою для втілення інноваційного процесу освіти, спрямовуючи навчальний процес на розвиток низки компетенцій, якими має оволодіти під час навчання майбутній спеціаліст;
- допомагати формуванню ключових, освітніх і предметних компетенцій;
- сприяти здатності плідно застосовувати набуті знання, вміння, здібності і досвід у різноманітних життєвих ситуаціях.

Базою компетентнісного підходу є сформовані компетентності.

Поняття «*компетентність*» і похідне «*компетентний*» почало використовуватися у 50-х роках минулого століття в побуті, літературі і означало «досвідчений в певній галузі».

Зязюн І.А., наприклад, визначає компетентність як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації, як деякий підсумок саморозвитку індивіда. [1].

У науково-педагогічній літературі акцентується увага на тому, що компетентність — це характеристика особистості, її здібностей та здатностей; це — людина, яка «знає свою справу»; це — певний обсяг набутих знань, цінностей, досвіду, компетенцій і здатність застосовувати їх у практичній діяльності; це — інтегральна здатність розв'язувати конкретні проблеми, що виникають у різних сферах життя.

Запропоновані дослідниками визначення компетентності відрізняються і взаємодоповнюють одне одного. Спільним для

найрізноманітніших визначень є те, що в кожному з них базою компетентності виявляються знання, уміння, навички та ціннісне ставлення, здобуті під час навчання. Здатність застосовувати здобуті знання на практиці дає фахівцю компетентнісну характеристику.

Отже, *компетентність* — це здатність особистості застосовувати свої здібності, набуті знання, уміння, навички, ціннісне ставлення та досвід у практичній діяльності. Такий підхід до компетентності виявляє здатність людини бути мобільною в певній життєвій ситуації, ефективно, впевнено і результативно діяти, спираючись на відповідні знання, здібності та практичний досвід.

У переважній більшості європейських країн орієнтиром і критерієм для освітньої діяльності середніх та вищих навчальних закладів є ключові компетентності. Вони суттєво розрізняються і мають наступні ознаки: багатофункціональність, надпредметність, багатомірність, універсальність, об'ємність, інтелектуальна насиченість, дієвість, соціальність.

Ключові компетентності — це ті головні особистісні якості, які потрібні людині, щоб відповідати сучасним і майбутнім вимогам в її повсякденному приватному та професійному житті [2].

Серед ключових (базових) компетентностей Доктор Х. Кнауф, наприклад, виділяє наступні: соціальну (здатність уникати конфліктів); методичну (здатність розв'язувати проблеми й абстрактно мислити); особистісну (витримка і гнучкість); фахову [2].

Більшість науковців, що досліджують професійно-педагогічну компетентність, професійну компетентність, педагогічну компетентність, особливо виділяють наступні ключові компетентності: спеціальна, професійна, методична, соціально-психологічна, соціальна, індивідуальна, комунікативна, ціннісно-сміслова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, психологічна, інформаційна, особистісного самовдосконалення, методологічна.

Серед учених не досягнуто однастайності у поглядах на види компетентностей. Вони уточнюють їх визначення, пропонують структурні компоненти різних видів компетентності.

Поняття «компетентність» відрізняється від поняття «компетенції».

Компетенції — це норми, вимоги, які потрібні для якісної підготовки спеціалістів.

У 1965 р. в Америці науковець Н. Хомський запропонував поняття «компетенції», що поклало основу для розуміння відмінностей між поняттями «компетенція» і «компетентність» та спрямувало розвиток освіти на компетенційній основі.

Суть компетентнісної концепції освіти полягає у системній організації інтелектуальних, комунікативних, організуючих, моральних, креативних вимог при підготовці майбутнього педагога. Формування компетентності здійснюється на основі необхідних для цього компетенцій.

У 1996 р. у Берне розглядалося питання про реформу освіти і про велике значення ключових компетенцій для сучасної освіти.

З 2001 р. Україна перебуває на шляху модернізації змісту освіти та компетентнісного підходу, де освіта спрямовується на формування у майбутнього фахівця компетентності як результату навчання.

Учені в галузі педагогіки пропонують різні підходи до визначення і класифікації компетенцій, але загальновизнаним є розподіл компетенцій, запропонований А. Хуторським [4]. Він структурує компетенції наступним чином: ключові; галузеві; предметні.

Ключові компетенції визначаються як здатність людини здійснювати різні види діяльності. Вони сприяють формуванню у студентів здібності навчатись і самонавчатись, забезпечують мобільність у різних ситуаціях, підвищують успішність в конкурентному середовищі та надають впевненості у житті. Ці ключові професійні компетенції є основою загальноосвітнього процесу на всіх рівнях системи неперервної освіти.

Серед професійних ключових компетенцій науковці виділяють прості компетенції, які формуються на базі знань, умінь, здатностей і в певних видах діяльності легко фіксуються, та ключові компетенції – більш складні для сприйняття, які виявляються у всіх видах діяльності, всебічно розкривають її зміст та забезпечують конкурентоспроможність сучасних фахівців на ринку праці.

Існують наступні групи ключових компетенцій: соціальна, комунікативна, полікультурна, інформаційна, саморозвитку та самоосвіти, продуктивної творчої діяльності тощо.

Галузеві компетенції освітньої галузі набуваються упродовж вивчення змісту того чи іншого предмета.

Розглянемо компетенції на прикладі музичного мистецтва.

Компетентнісна модель мистецької освіти реалізується у навчальних програмах з мистецтва, музики, художньої культури. З-поміж навчальних, розвивальних та освітніх завдань автори виокремлюють наступні освітні компетенції: ціннісно-сміслові (ціннісно-сенсові), навчально-пізнавальні (когнітивні, інформаційні), творчо-діяльнісні (креативні, предметні), полікультурні (загально-предметні, загальнокультурні), соціокультурні (загальнокультурні, комунікативні), а також методологічні, світоглядні, компетенції особистісного самовдосконалення.

Музичне мистецтво впливає на формування професійно-педагогічних якостей, на розвиток особистості майбутніх вчителів, на виховання в них любові до мистецтва і передачу своїх почуттів школярам.

Отже, результатом професійної мистецької освіти є сформованість освітніх компетенцій, таких як: вміння працювати з інформацією; готовність до комунікацій; інтелектуальна і креативна діяльність; самоорганізація; широка ерудиція, ціннісне ставлення до музичного мистецтва та ін.

Предметні компетенції формуються при вивченні певного предмету або окремих музичних дисциплін.

Так, наприклад, на заняттях з хорового диригування, майбутні спеціалісти набувають предметних (фахових) компетенцій.

Фахові компетенції з хорового диригування можуть визначатися як здатність: читання хорової партитури з листа; художньо-педагогічного аналізу хорових творів; виразного виконання партитури на фортепіано; співу *a capella* окремих хорових партій; диригування творів різних жанрів та стилів; виконання пісень шкільного репертуару напам'ять тощо

Отже, ми визначаємо компетенції як вимоги, які висуваються до рівня якісної підготовки майбутніх вчителів музики. У формуванні компетенцій вирішальну роль відіграє зміст освіти, освітнє середовище вищих навчальних закладів, організація освітнього процесу, застосування освітніх технологій, самостійна робота майбутніх професіоналів.

Більшість країн світу постійно переглядають систему і зміст професійної мистецької освіти, шукають сприятливих умов для практичного втілення пізнавальних, професійних, загальноосвітніх, культурних потреб особистості. Не випадково ЮНЕСКО вва-

жає своїми найголовнішими завданнями подолання загальносвітової кризи освіти та створення ефективної освітньої моделі ХХІ ст.

Реформа освіти у США, Німеччині, Франції, Великобританії, Японії зорієнтована на наукове та технічне забезпечення навчального процесу, розвиток творчих здібностей і критичного мислення студентів, міжнародну конкурентоспроможність фахівців, фінансову підтримку для розвитку європейської освітянської науки.

У порівнянні із законодавчим і матеріальним забезпеченням професійної освіти європейських країн сучасний стан української освітньої системи ще не забезпечує достатнього рівня якісної підготовки майбутніх фахівців внаслідок недостатнього державного фінансування та незавершеного стану освіти.

Входження України в європейський і світовий освітньо-інформаційний простір вимагає розробки і впровадження нової сучасної концепції освіти, яка має врахувати світові і вітчизняні традиції професійної мистецької освіти. Необхідність її впровадження відповідає вимогам Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Закону України «Про освіту», програми «Учитель». Підготовка конкурентоспроможних фахівців музичного мистецтва вимагає постійного самовдосконалення, пошуку нової інформації і запровадження освітніх інновацій.

Згідно з Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), виходячи з Постанови КМУ від 20.06.2007 р. № 839, затвердженою Кабінетом Міністрів України від 20.01.1998 р. № 65, компетентнісний підхід став основою розробки стандартів вищої освіти нового покоління, де одним із ключових моментів оцінки якості знань є результати формування системи компетенцій.

У системі вищої освіти України необхідно розробити нове покоління документації: нормативної (освітньо-кваліфікаційні характеристики, засоби діагностики якості вищої освіти) та навчально-методичної (освітньо-професійні програми, навчальні плани, програми навчальних дисциплін тощо), що регламентує підготовку фахівців з вищою освітою.

Впровадження у систему вітчизняної вищої освіти принципів Болонського процесу вимагає однакового розуміння і єдиного визначення як ключових, так і предметних компетенцій, характеристики результатів якості освіти та єдиних критеріїв оцінювання за вимогами Болонського процесу.

Висновок. Теоретичний аналіз розглянутих понять компетентностей і компетенцій, запропоновані структури компонентів ключових компетентностей і компетенцій прискорять практичне впровадження нової концепції освіти і підвищать рівень якісної підготовки спеціалістів.

Подальші дослідження націлені на пошук нових шляхів, підходів та інноваційних методів для якісної професійної мистецької підготовки майбутніх спеціалістів на основі компетентнісного підходу.

Джерела

1. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : [моногр.] / І.А. Зязюн. — К.; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. — С. 8–10.
2. Корнілова А. Ключові кваліфікації компетентності особистості у вищих навчальних закладах Німеччини / А. Корнілова // Шлях освіти. — 2005. — № 3. — С. 8–22.
3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы / А.В. Хуторской // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 56–64.

Статья посвящена рассмотрению компетентностного подхода, исторических этапов его развития, определению понятий «компетентность» и «компетенции». Доказано различие между данными понятиями, предложена компонентная структура различных видов компетентности, освещены ключевые компетентности и ключевые компетенции, а также рассмотрена реформа образования в Европе и в Украине.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, компонентная структура, компетенции, творческое образование, качество подготовки, хоровое дирижирование, требования Болонского процесса.

The article is devoted to the competence-based approach, historical stages of its development, the definition of the concepts “competence” and “competencies”. It proves difference between the following concepts, offers component structure of different kinds of competence, highlights the key competence and core competencies, education reform in European countries and Ukraine.

Key words: competence approach, competence, component structure, competencies, quality of training, choral conducting, requirements of the Bologna process.